

Ekonomiskās attīstības monitorings 2014 VALDĪBAS DEKLARĀCIJAS MONITORINGS ES FONDU JOMĀ

Vadītāji: Juris Cebulis, Jānis Platais

Kopsavilkums:

ES fondu finansēto projektu ieviešana ir kāpinājusi iekšzemes kopproduktu, veicinājusi nodarbinātību, paplašinājusi investīcijas pamatkapitālā, un nodrošinājusi vidējās darba samaksas pieaugumu Latvijas ekonomikā. Visbūtiskākais iespaids ir panākts būvniecības nozarē ieviešot projektus satiksmes, vides aizsardzības un citās jomās. Latvija ir saņēmusi ES fondu līdzekļus 2004.-2006.gg plānošanas periodā un 2007.-2013.gg plānošanas periodā. Pašlaik tiek saskaņota darbības programma 2014.-2020.gg plānošanas periodam.

Problēmu sfēras:

ES fondu vadības jautājumi nav konsolidēti vienotā sistēmā, jo Zemkopības ministrija atsevišķi vada ar lauksaimniecību saistīto fondu jautājumus. Dati par šo fondu izlietojumu netiek konsolidēti kopā ar datiem par citu Kohēzijas fondu izlietojumu un apjomiem, lai varētu novērtēt ES fondu kopējo ietekmi uz Latvijas ekonomiku.

ES fondi plānošanas procesā tiek sadalīti projektu realizācijai dažādās nozarēs. Šajā stadijā nav iespējams izvērtēt ieviešamo pasākumu efektivitāti izmantojot vienotu metodoloģiju. Dažādās nozarēs ieviešamajiem projektiem tiek noteikti dažādi efektivitātes un rezultativitātes kritēriji, kas sarežģīt salīdzinājumus un apgrūtinās efektivitātes izvērtēšanu pirms līdzekļi tiek piešķirti konkrētam projektam.

Papildus izaicinājumi pastāv projektu ieviešanas fāzē – it īpaši akurāta iepirkumu procedūras īstenošana un līgumu izpilde, kur pasūtītājs vai izpildītājs nereti cenšas modificēt līguma noteikumus izpildes gaitā. Šādi grozījumi ir pretrunā ar vienlīdzīgas konkurences principiem. Daļa problēmas ir saistīta ar nepietiekamu risku izvērtējumu, uzsākot projektu, it īpaši, lai nodrošinātu valsts intereses gadījumos, ja projekta gaitā notiek būtiskas izmaiņas izmaksās, projekta rezultātos, vai arī tiek pagarināti termiņi projekta rezultātu sasniegšanai.

Lai gan pieeja 9+21 attīstības centru īpašai stimulēšanai no ES fondiem ir atbalstāma, tomēr nav pārliecības par to, ka vairāku plānošanas periodu laikā izdosies ievērojami

attīstīt šos centrus efektīvam ekonomikas izrāvienam un attīstības pamatu nostiprināšanai lielākajā daļā no šiem centriem.

Laimdotas Straujumas 2014.gada janvāra valdības deklarācija nepietiekami pievēršas ES fondu efektivitātes un rezultativitātes jautājumu risināšanai, lai gan formulē svarīgus uzdevumus ES fondu vadības jautājumos, it īpaši koncentrējoties uz jaunā 2014.-2020.gg plānošanas perioda uzsākšanu. Savukārt, 2014.gada novembra valdības deklarācijā solīts izstrādāt un akreditēt vadības un kontroles sistēmu atbilstoši efektīvas pārvaldības un partnerības principiem, samazinot pārvaldes līmeņu skaitu un administratīvo slogu, ieviešot e-risinājumus dokumentu plūsmas mazināšanai un izstrādājot efektīvus projektu ieviešanas nosacījumus un vērtēšanas kritērijus.

2014.gada janvāra Valdības deklarācijā definētās prioritātes ES fondu jomā:

Mērķi atbilstoši valdības deklarācijai	Izpilde
(6.) Nodrošināt Latvija2030 un NAP2020 prioritāšu pārņemšanu Eiropas Savienības fondu investīciju aktivitātēs, efektīvākas ES fondu sistēmas ieviešanu un investīciju uzsākšanu, lai īstenotu ekonomikas izrāvienu un darbavietu radīšanu.	<p>Daļēji izpildīts. Problēma ir Latvija2030 un NAP2020 mērķu konfliktā ar fiskālās politikas realitātēm – zema nodokļu iekasējamība un augstas sabiedrības gaidas attiecībā uz valsts apmaksājamiem pakalpojumiem un sociālajiem transfertiem. Latvija2030 un NAP2020 arī nerēķinājās ar ģeopolitiskajiem riskiem, kuri tagad prasa lielāku finanšu resursu novirzīšanu valsts aizsardzības nostiprināšanai.</p> <p>Koncentrējoties uz jaunā 2014.-2020. plānošanas perioda uzsākšanu, nepietiekami risināti ES fondu efektivitātes un rezultativitātes jautājumi.</p>
(43.) Eiropas Savienības fondu 2014.–2020. gada plānošanas periodā sniegsim mērķtiecīgu atbalstu nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centriem un to funkcionālajām teritorijām, lai sekmētu valsts konkurētspējas izaugsmi un ekonomikas strukturālu pielāgošanu, nodarbinātību un izglītību, veicinātu nevienlīdzības mazināšanu un līdzsvarotu teritoriju attīstību. Investīcijas teritoriju attīstībai plānosim atbilstoši Latvija2030, NAP2020 un Reģionālās politikas pamatnostādņēs 2013.–2019. gadam noteiktajai valsts policentriskajai	<p>Izpildīts. ES fondu atbalsts netiek nodrošināts ārpus attīstības centriem, kas sekmē attīstības koncentrāciju. Tikmēr pastāv bažas par to, ka ir vietas ar attīstības potenciālu, kuras nevar saņemt atbalstu, jo nav šajā attīstības centru sarakstā.</p> <p>Pašvaldības, kas nav attīstības centri, uzskata šo pieeju par netaisnīgu. Valdībai ir jāspēj pierādīt un pamatot, ka attīstības centru modeļa veiksmīga īstenošana nesīs labumu arī visām pārējām Latvijas teritorijām.</p>

Mērķi atbilstoši valdības deklarācijai	Izpilde
attīstībai un integrētajām pašvaldību attīstības programmām, diferencējot atbalsta mehānismus atbilstoši attīstības centru potenciālam.	
(44.) Nodrošināsim kvalitatīvu Eiropas Savienības fondu 2014.–2020. gada perioda plānošanas dokumentu izstrādi, lai paātrinātās procedūras (fast track) ietvaros panāktu vienošanos un nodrošinātu Latvijai pieejamo Eiropas Savienības fondu investīciju uzsākšanu ne vēlāk kā 2014. gada otrajā pusgadā.	Izpildes procesā. Latvijas partnerības līgums ar EK ir noslēgts. ES fondu 2014.–2020. gada plānošanas perioda darbības programmu „Izaugsme un nodarbinātība” Eiropas Komisija (EK) oficiāli apstiprināja 11.novembrī.
(45.) Lai nodrošinātu efektīvu un mērķtiecīgu resursu ieguldīšanu tautsaimniecības attīstībā, iesaistīsim sabiedrību normatīvo aktu izstrādē, kas saistīti ar Eiropas Savienības fondu 2014.–2020. gadam investīciju piesaisti. Izstrādāsim un akreditēsim Eiropas Savienības fondu vadības un kontroles sistēmu atbilstoši vienas pieturas aģentūras un efektīvas partnerības principiem, tās ietvaros atbalstot efektīvāko iestāžu darbības modeli, lai samazinātu pārvaldes administratīvo līmeņu skaitu un administratīvo slogu visos līmeņos Eiropas Savienības fondu apgūvē. Garantēsim specifisko atbalsta mērķu ieviešanas uzsākšanu, izstrādājot kvalitatīvu kritēriju kopas mērķtiecīgai un efektīvai investīciju piesaistei.	Izpildīts. Ir pieņemts jauns Eiropas Savienības (ES) struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.–2020. gada plānošanas perioda vadības likums. Tomēr uzturēt fondu vadības un kontroles mehānismu ir pastāvīgs uzdevums, kamēr Latvija saņem ES fondu līdzekļus. Latvija līdz šim samērā veiksmīgi pilda pienākumus sakarā ar fondu vadības un kontroles mehānismiem. Centrālā finanšu un līgumu aģentūra (CFLA) turpmāk nodrošinās vienas pieturas aģentūras principu visos projektu sagatavošanas un ieviešanas jautājumos.
(46.) Nekavējoties kompleksi izvērtēsim līdz šim neapgūtos Eiropas Savienības fondu 2007.–2013. gada plānošanas perioda līdzekļus un, ievērojot fiskālās disciplīnas nosacījumus uzņemto virssaistību apjomā, lemsim par līdzekļu pārdali tādām Eiropas Savienības fondu aktivitātēm, kas nostiprinās Latvijas tautsaimniecības atveseļošanas pēc finanšu un ekonomiskās krīzes, primāri	Izpildes procesā. Neapgūto ES fondu izlietojumam Finanšu ministrija seko nepārtraukti un periodiski informē Ministru Kabinetu. Ministru Kabinets pieņem lēmumus par līdzekļu pārdali un atbilstoši dod rīkojums saskaņot attiecīgos jautājumus ar EK.

Mērķi atbilstoši valdības deklarācijai	Izpilde
radot jaunas darbavietas Latvijas reģionos.	
(56.) Lai attīstības centros visā valsts teritorijā izveidotu nepieciešamo publisko infrastruktūru, gan Eiropas Savienības fondu, gan valsts budžeta ekonomikas attīstības programmu ietvaros izveidosim un ieviesīsim valsts atbalsta programmas ražošanas attīstībai un investīciju piesaistei apstrādes rūpniecībā.	Izpildes procesā. Attiecīgi priekšlikumi tiek skatīti ar EK darba programmas ietvaros.

2014.gada novembra Valdības deklarācijā definētās prioritātes ES fondu jomā

Tā kā Deklarācija ir tikko pieņemta, tad netiek vērtēta tās izpilde, bet sniegti komentāri.

Mērķi atbilstoši valdības deklarācijai	Komentāri
<p>Uzņēmējdarbībā</p> <p>18. Izveidosim un ieviesīsim atbalsta programmas, kas veicina industriālo platību pieejamību investoriem, izmantojot Eiropas Savienības fondu resursus.</p>	<p>Kaut arī Darbības programmā ir paredzēti apjomīgi ES fondu līdzekļi (€468 miljoni) pētniecībai, tehnoloģiju attīstībai un inovācijām, kā arī līdzekļi MVU konkurētspējas uzlabošanai (€287), valdības deklarācijā tās nav izceltas kā atsevišķas prioritātes</p>
<p>Valsts pārvaldē</p> <p>22. Eiropas Savienības fondu 2014.–2020. gada plānošanas periodā sniegsim mērķtiecīgu atbalstu pašvaldībām un valsts iestādēm, kā arī komersantiem un nevalstiskajām organizācijām, lai sekmētu valsts konkurētspējas izaugsmi un ekonomikas strukturālu pielāgošanu, nodarbinātību un izglītību, mazinātu nevienlīdzību, veicinātu līdzsvarotu teritoriju attīstību un vides resursu efektīvu izmantošanu.</p> <p>23. Nodrošināsim Eiropas Savienības fondu 2014.–2020. gada plānošanas perioda pilnvērtīgu, savlaicīgu un mērķorientētu uzsākšanu, izstrādājot un akreditējot vadības un kontroles sistēmu atbilstoši</p>	<p>Simptomātiski, ka valsts konkurētspējas izaugsme un ekonomikas strukturāla pielāgošana, nodarbinātība un izglītība, līdzsvarota teritoriju attīstību un vides resursu efektīva izmantošana tiek skatīta valsts pārvaldes darbības kontekstā.</p> <p>Darbības mehānisma prioritāte pār darbības mērķiem liecina, ka valdībai trūkst ilgtermiņa skatījuma.</p>

Mērķi atbilstoši valdības deklarācijai	Komentāri
<p>efektīvas pārvaldības un partnerības principiem, secīgi samazinot pārvaldes administratīvo un kontroles līmeņu skaitu un administratīvo slogu visos līmeņos, ieviešot e-risinājumus projektu īstenošanai dokumentu plūsmas mazināšanai un izstrādājot efektīvus specifisko atbalsta mērķu ieviešanas nosacījumus un projektu vērtēšanas kritērijus.</p> <p>24. Izstrādājot regulējumu Eiropas Savienības fondu 2014.–2020. gada plānošanas perioda specifisko atbalsta mērķu īstenošanai, sagatavosim vajadzību analīzi un no tās izrietošus kritērijus un sasniedzamos rādītājus teritoriālā sadalījumā.</p>	<p>Vislabākais mehānisms nepalīdzēs sasniegt mērķus, ja mērķi nebūs skaidri definēti. (skatīt prezentācijā)</p> <p>Valdība acīmredzot cer nonākt līdz šiem mērķiem pēc vajadzību analīzes. Taču šāda rīcība, solot mērķus noteikt vēlāk, liecina par valdības nespēju noteikt mērķus.</p>
<p>Enerģētikā</p> <p>57. Piesaistot Eiropas Savienības fondu programmu finansējumu un citus finanšu avotus, ieviešim energoefektivitātes finanšu instrumentu, lai palielinātu valsts atbalsta pieejamību privāto un publisko ēku energoefektivitātes nodrošināšanai, īpaši Latvijas reģionos. Palielināsim minimālās energoefektivitātes prasības enerģijas ražošanas iekārtām un ēku konstrukcijām. Uzsāksim valsts atbalsta programmu, lai nodrošinātu daudzdzīvokļu māju energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu īstenošanu.</p>	<p>ES fondu novirzīšana energoefektivitātei un oglekļa emisiju samazināšanai saskan ar kopējām ES prioritātēm.</p>
<p>Lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā</p> <p>68. Nodrošināsim sabalansētu finansējumu lauksaimniekiem, lai sasniegtu vienlīdzīgu atbalsta līmeni un konkurētspēju ar citām Baltijas valstīm. Pieaugot Eiropas fondu Vienotajam platību maksājumam, paredzēsim proporcionālu valsts atbalsta finansējumu, lai nesamazinātos kopējais finansējuma apjoms.</p> <p>72. Nodrošināsim augstvērtīgu infrastruktūru lauku vides attīstībai, izmantojot Eiropas Savienības fondu finansējumu.</p>	<p>Izņemot lauku infrastruktūras attīstību, Deklarācijā nekas nav minēts par ES fondu izmantošanu nozares attīstībai. Tas varētu liecināt, ka ES finansējums lauksaimniecībai tiek uzskatīts par nozares ikdienas sastāvdaļu, nevis mehānismu attīstībai.</p>
<p>Transports, infrastruktūra un sakari</p> <p>73. Īstenosim Autoceļu sakārtošanas programmu, nodrošinot valsts galveno, reģionālo, vietējo un</p>	<p>Svarīgi, lai tiktu izpildīta valdības apņemšanās palielināt valsts budžeta</p>

Mērķi atbilstoši valdības deklarācijai	Komentāri
<p>lauku autoceļu, kā arī tiltu atjaunošanu, piesaistot Eiropas Savienības fondu, valsts budžeta un publiskās un privātās partnerības resursus, pakāpeniski palielināsim valsts budžeta finansējumu valsts un pašvaldību autoceļu sakārtošanai un uzturēšanai. Pastiprināsim kvalitātes uzraudzību visās autoceļu būvniecības stadijās.</p> <p>76. Uzsāksim "RailBaltica" projekta īstenošanu un Eiropas standarta platuma dzelzceļa izbūves darbus, izmantojot Eiropas Savienības fondu resursus.</p> <p>77. Attīstīsim dzelzceļa un ostu publisko infrastruktūru, nodrošinot kravu plūsmu apkalpošanu un tranzīta koridora konkurētspējas palielināšanu, lai Latvijas dzelzceļa transports kopā ar ostām nostiprinātu tirgus pozīcijas starptautiskajos kravu pārvadājumos Baltijas reģionā. Ieviesīsim pārskatāmu dzelzceļa infrastruktūras attīstības finansēšanu, izmantojot valsts budžeta un Eiropas Savienības fondu līdzekļus. Uzsāksim dzelzceļa elektrifikācijas projekta īstenošanu Austrumu–Rietumu tranzīta koridorā.</p> <p>82. Nodrošināsim starptautiskās un vietējās nozīmes velotransporta infrastruktūras attīstību, izmantojot Eiropas Savienības fondu un valsts atbalstu. Realizējot jaunus projektus valsts autoceļu būvniecībā, iespēju robežās paredzēsim velo infrastruktūras izveidi.</p>	<p>finansējumu autoceļu sakārtošanai, jo ES fondu finansējums nākotnē samazināsies, Latvijai tuvojoties augstāk attīstīto dalībvalstu līmenim.</p> <p>Gaidīsim solījumu izpildi.</p>
<p>Kultūra</p> <p>126. Aktualizēsim un pilnveidosim valsts programmu "Mantojums 2018" kultūras infrastruktūras uzlabošanai, tajā skaitā mērķtiecīgi plānosim Eiropas Savienības fondu izlietojumu kultūras un dabas mantojuma saglabāšanai un iekļaušanai aktīvā ekonomiskā apritē, radot jaunas darbavietas un pakalpojumus sabiedrībai.</p>	